

- «обов'язково має знати» - відомості важливі, мають бути обов'язково опанованими;
- «має знати» - відомості важливі, однак не суттєві;
- «може знати» - відомості не суттєві і не надто важливі.

Таким чином увага акцентується на першій категорії знань: «обов'язково має знати». Інформацію з категорії знань «має знати» і «може знати» треба надавати після того, як учень з особливими освітніми потребами опанував ключові, найсуттєвіші відомості. Якщо не дотримуватися такої послідовності пам'ять учня перевантажиться надмірною інформацією, а знання будуть формальними. Вчитель може обмежити надмірний потік відомостей, залучаючи до засвоєння власний досвід дитини, враховуючи її уподобання. Наприклад, твір на тему «Як я провів літні канікули», замінити складанням хронологічної послідовності подій, які трапилися з дитиною влітку. Потім цю послідовність можна ускладнити, написанням твору (завдання з категорії «має знати»).

Крім того, під час проведення уроку важливо вдаватися до різних засобів і прийомів навчання. Наприклад, деякі учні краще засвоюють навчальний матеріал, якщо подавати його не лише вербальним способом, а й шляхом обговорення, перегляду відеофільму, створення моделей або виконання практичних завдань. Зокрема це стосується учнів з мовленнєвими порушеннями, яким важко засвоювати навчальний матеріал лише на основі друкованих текстів. Тому може з'явитися потреба у створенні нових матеріалів альтернативних друкованим. Безумовно, на таку роботу вчитель затратить багато часу, але її результати будуть корисними для усіх учнів в класі.

Таким чином, організація навчання в інклюзивному класі пов'язана з універсальним навчальним дизайном, тобто достатніми можливостями пристосування навчальної програми загальноосвітньої школи для розроблення індивідуального навчального плану для школяра з особливими освітніми потребами. У наших умовах такий підхід реалізується зверненням до змісту навчальних програм загальноосвітньої і спеціальної шкіл. Важливим чинником організації навчального середовища розглядається модифікація навчально-дидактичного забезпечення, що найперше поширюється на підручники й робочі зошити для учнів, а також способи подачі навчального матеріалу вчителем і його повідомлення учнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сак Т.В. Індивідуальний навчальний план учня з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі // Дефектологія № 3., 2010, С.3-6.
2. Сак Т.В. Організація навчального процесу в інклюзивному класі // Дефектологія №2, 2011, С. 8-12
3. Loreman T., Deppeler J., and D. Harvey. Inclusive Education : Supporting Diversity in the Classroom / 2nd ed. [Інклюзивна освіта: збереження розмаїття в інклюзивному класі] [Текст] / T.Loreman, J.Deppeler, D.Harvey. – Crows Nest, N.S.W. : Allen & Unwin, 2011. – 301 p.
4. Loreman T., Deppeler J., Harvey D. /Inclusive Education. A practical guide to supporting diversity in the classroom. Routledge Falmer, London and New York, 2005.
5. Rabb, K. & Andrews, J.(2000). Planning and delivering instruction in inclusive classrooms (Ch. 12). [Планування та методика викладання в інклюзивних класах (Розділ 12)] *Exceptional Children* (2 Ed.) [Діти з винятковими потребами] Scarborough, ON: Nelson Thomson Learning. Andrews, & Piquette-Tomei, N. (2000).

УДК: 376.1-053.67:37.013.42

ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ОБІЗНАНОСТІ ВИПУСКНИКІВ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Саранча І.Г.

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

У статті розглядається програмний зміст та методика впровадження спецкурсу «Права людини» на базі Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь».

В статті розглядається програмне содержание и методика внедрения спецкурса «Права человека» на базе Винницкого центра социальной реабилитации детей-инвалидов «Промінь».

In the article programmatic maintenance and method of introduction of the special course of «Human rights»

is examined on the base of Vinnytsya center of social rehabilitation of children-invalids "Promin".

Ключові слова: соціалізація, реабілітаційний центр, правові знання, правова поведінка, повноцінне життя в суспільстві, власна гідність.

Ключевые слова: социализация, реабилитационный центр, правовые знания, правовое поведение, полноценная жизнь в обществе, собственное достоинство.

Key words: socialization, rehabilitation center, legal knowledges, legal conduct, valuable life, in society, own dignity.

Соціальна підтримка людей з психофізичними вадами вважається одним із гуманістичних завдань усіх країн міжнародної спільноти і відображена у найважливіших міжнародних правових документах.

За даними ООН у світі нараховується близько 450 мільйонів людей із порушеннями психічного або фізичного розвитку, що становить 1/10 частину людства. В Україні, як і у всьому світі, спостерігається тенденція до зростання кількості людей з інвалідністю.

Інвалідність людей, яка зумовлена порушеннями у розвитку, означає суттєве обмеження їхньої життєдіяльності, призводить до соціальної дезадаптації, ускладнює процес самообслуговування, навчання, набуття професійних навичок. Засвоєння ними соціального досвіду, включення їх в існуючу систему суспільних відносин вимагає від суспільства додаткових зусиль, засобів, заходів (розробка спеціальних програм, створення спеціальних реабілітаційних центрів, спеціальних учбових закладів тощо).

Зараз ми живемо в період змін. Змінюється ставлення держави та суспільства до дітей з вадами розвитку. Державні та громадські структури шукають нові способи інтеграції дітей з вадами розвитку у суспільство. У своїх дослідженнях А.Г.Асмолов вказує на те, що наше суспільство знаходиться на самому початку довгого шляху – переходу від культури корисності до культури гідності. У культурі гідності головною цінністю є цінність особистості, незалежно від того, чи можливо мати користь від неї, чи ні.

Незважаючи на проведення просвітницьких заходів та виконання соціальних програм, які здійснюють державні та громадські організації, серед людей з інвалідністю в Україні спостерігаються негативні явища, а саме:

1. Низький рівень обізнаності про свої права людей з інвалідністю та їхніх рідних.
2. Сформований споживацький підхід більшості людей з інвалідністю та членів їхніх родин до діяльності державних та громадських інституцій.
3. Негативне відношення громадськості до сімей, в яких проживають люди з інвалідністю.
4. Зневіра в житті.
5. Невміння відстоювати та захищати свої права в державних структурах різного рівня.

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка соціально-педагогічних умов керованої соціалізації дорослих осіб із порушеннями опорно-рухового апарату, які є випускниками реабілітаційних центрів.

Метою цієї статті є аналіз програмного змісту та методики впровадження спецкурсу «Права людини» на базі Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь».

На думку Л.І.Акатова, метою соціальної реабілітації є найбільш повний розвиток у дитини з обмеженими можливостями духовних і фізичних сил за допомогою використання функцій, що збережені, потреб та інтересів, які виникають, її власної активності та створення відповідних зовнішніх і внутрішніх умов, у яких вони можуть проявлятися найбільш ефективно [1, с.48].

«Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (далі – «Стандартні правила») ухвалені генеральною асамблеєю ООН у грудні 1993 року. Вони розроблені з урахуванням досвіду, набутого під час проведення Організацією Об'єднаних Націй «Десятиріччя інвалідів (1983-1992 роки)», і мають на меті забезпечити інвалідам як членам суспільства ті ж права, що мають інші члени суспільства. Правила передбачають прийняття державами серйозних моральних і політичних зобов'язань щодо забезпечення рівності можливостей для інвалідів. Вони змістовно об'єднують 22 правила, які охоплюють усі аспекти життя інвалідів і передбачають здійснення постійних заходів щодо вирівнювання можливостей всіх інвалідів у реалізації прав людини. «Стандартні правила» стали основним документом ООН, що визначає дії та зобов'язання держав щодо прав людини з інвалідністю. Їх було взято за основу для розробки національного законодавства України щодо соціального захисту інвалідів. Разом з тим стандартні правила являли собою набір необов'язкових норм, які могли застосовуватися державами, що бажають дотримуватися міжнародного права.

Конвенція ООН про права дитини ратифікована Україною у 1991 році. Ця Конвенція стала першим міжнародним документом з прав людини, що чітко забороняв дискримінацію дітей за ознакою інвалідності.

У грудні 2006 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію ООН про права інвалідів та Факультативний протокол до неї. Конвенція передбачає основні стандарти забезпечення та захисту прав і свобод

людей з інвалідністю. Згідно з цими стандартами люди з інвалідністю повинні бути повноправно включені до загального соціального процесу. При цьому в центрі уваги є тепер уже не інвалідність, а сама людина з інвалідністю, яка має бути здатною, наскільки це можливо, самостійно жити в суспільстві.

Прийняття окремої Конвенції про права інвалідів не означає встановлення нових прав для інвалідів. Нова Конвенція заново підтверджує, посилює і розвиває права, які містяться в інших міжнародних правових актах.

Загальними принципами Конвенції є:

а) повага до властивої людині гідності, її особистої самостійності, включаючи свободу робити власний вибір, і незалежності;

б) недискримінація;

в) повне й ефективне залучення і включення до суспільства;

г) повага до особливостей людей з інвалідністю та прийняття їх як компоненту людського різноманіття та частини людства;

д) рівність можливостей;

е) доступність;

ж) рівність чоловіків і жінок;

к) повага до здібностей, що розвиваються у дітей-інвалідів, та повага до прав дітей-інвалідів на збереження своєї індивідуальності.

30 березня 2007 року Конвенція про права інвалідів була відкрита для підписання, а 3 травня 2008 року вона набула чинності. Це перший міжнародний правовий документ, який має обов'язкову юридичну силу для країн-учасниць. Держави, що підпишуть цю Конвенцію, беруть на себе зобов'язання забезпечувати та просувати в межах своєї юрисдикції здійснення усіх прав людини та основоположних свобод для людей з обмеженими можливостями без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. З цією метою згідно з Конвенцією країни беруть на себе, зокрема, такі зобов'язання :

- вживати всіх належних законодавчих, адміністративних й інших заходів для здійснення прав, викладених в цій Конвенції;

- застосувати всі належні засоби, у тому числі законодавчі, для зміни або скасування існуючих законів, постанов, звичаїв та устоїв, які є по відношенню до інвалідів дискримінаційними;

- враховувати у всіх стратегіях і програмах захист і заохочення прав людей з інвалідністю;

- утримуватися від будь-яких дій або методів, що не узгоджуються з цією Конвенцією, і забезпечувати, щоб державні органи й установи діяли відповідно до неї;

- вживати всіх належних заходів для усунення дискримінації за ознакою інвалідності з боку будь-якої особи, організації або приватного підприємства тощо.

У вересні 2008 року Україна підписала цю Конвенцію та Факультативний протокол до неї, а 16 грудня 2009 року Україна ратифікувала Конвенцію та Факультативний протокол.

Головну відповідальність за дотримання і забезпечення прав людей з інвалідністю несуть безпосередньо самі країни. Отже своєчасні конструктивні внутрішньодержавні реформи, які закріплювали б правозахисний механізм, запропонований вищезазначеними міжнародними документами, могли б сприяти поліпшенню стану розв'язання проблем людей з інвалідністю в Україні, де інвалідність тієї чи іншої форми мають 2,64 мільйони осіб.

«Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів» під терміном «реабілітація» розглядають процес, який має на меті допомогти інвалідам досягти оптимального фізичного, інтелектуального, психічного і/або соціального рівня діяльності та підтримувати його, надавши їм тим самим засоби для зміни їхнього життя і розширення рамок їхньої незалежності. Реабілітація може включати заходи із забезпечення і/або відновлення функцій або компенсації втрати чи відсутності функцій або функціонального обмеження. Процес реабілітації не передбачає лише надання медичної допомоги. Він включає в себе широке коло заходів і діяльності, від початкової та більш загальної реабілітації до цілеспрямованої діяльності, наприклад, відновлення професійної працездатності.

Велику увагу «Стандартні правила» приділяють дотриманню рівних можливостей. Згідно цього документа термін «забезпечення рівних можливостей» означає процес, завдяки якому різні системи суспільства і навколишнього середовища, такі як обслуговування, трудова діяльність та інформація, виявляються доступними для всіх, особливо інвалідів. Принцип рівності прав передбачає, що потреби всіх без винятку індивідуумів мають однаково важливе значення, що ці потреби повинні служити основою планування у суспільстві та що всі засоби слід використовувати таким чином, щоб кожний індивідуум мав рівні можливості для участі у житті суспільства.

Діти-інваліди та дорослі інваліди є членами суспільства і мають право залишатись жити у своїх громадах. Вони повинні одержувати підтримку, якої вони потребують, у рамках звичайних систем охорони здоров'я, освіти, зайнятості та соціальних послуг. Центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів покликані до створення усіх необхідних умов, щоб діти-інваліди стали повноцінними громадянами своєї країни та реалізували свої права.

Останні роки в Україні науковці та практики, що займаються соціальною та професійною реабілітацією

дітей та молоді з інвалідністю, розробляють і впроваджують у практику роботи реабілітаційних центрів все нові й нові методи та методики соціальної реабілітації. Дані методики та методи сприяють підвищенню соціальної адаптації та життєвої активності дітей та молоді з інвалідністю. Однією з таких методик є формування правових знань дітей-інвалідів, яка покладена в основу спецкурсу «Права людини», що був розроблений та впроваджений у ході проведення формувального експерименту на базі Вінницького центру соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Промінь» Міністерства соціальної політики України.

З вересня 2009 року педагогічні фахівці Вінницького центру «Промінь» спільно з вчителем історії Вінницької школи-ліцею №7 Рожковою Ольгою Іванівною та учнями старших класів почали інтегровані заняття з викладання прав людини дітям-інвалідам. З часом ці заняття стали основою спецкурсу «Права людини», який було включено в систему заходів соціальної реабілітації.

Відомо, що дитина-інвалід може бути підготовлена до повноцінного життя в громаді за умови, якщо фахівці реабілітаційного центру та члени родини дитини зуміють виховати в неї почуття власної гідності та поваги до іншої людини. Важливе корекційне значення у досягненні цієї мети має правове виховання дитини як складова частина загальної системи гармонійного виховання.

Під час практичного впровадження спецкурсу «Права людини» в систему соціальної реабілітації дітей-інвалідів Центру «Промінь» фахівцями було зроблено висновок про те, що діти-інваліди з будь-яким діагнозом і станом фізичного та розумового розвитку можуть бути залучені до занять зі спецкурсу «Права людини» на рівні їхніх індивідуальних можливостей.

Освітньою метою спецкурсу «Права людини» було ознайомлення дітей-інвалідів віком від 7 до 18 років із міжнародно-правовими актами, що визначають права людини; забезпечення набуття правових знань, формування навичок правової поведінки; розвиток вмінь відстоювати свої права у державних і громадських організаціях; підготовка дітей-інвалідів до максимально повноцінного життя в суспільстві.

Корекційно-розвиваючою метою спецкурсу «Права людини» було наступне: розвиток логічного та аналітичного мислення дітей, формування вмінь самостійно робити логічні висновки, розвиток зв'язного мовлення та навичок працювати в команді.

Виховною метою спецкурсу «Права людини» було формування у дітей морально-етичних навичок поведінки, почуття особистої гідності, поваги до інших людей, почуття відповідальності за свої вчинки, усвідомлення та виконання своїх обов'язків перед суспільством.

Основними завданнями спецкурсу «Права людини» було:

- 1) розширення елементарних знань дітей про права людини, розкриття в доступній формі зв'язків між дотриманням прав людини та гідним життям у суспільстві;
- 2) навчання дітей відстоювати власні права в повсякденному житті;
- 3) навчання дітей поважати права та гідність іншої людини;
- 4) навчання дітей виконувати обов'язки свідомого громадянина у сучасному суспільстві.

Завдяки введенню спецкурсу «Права людини» в систему заходів з соціальної реабілітації, діти-інваліди повинні набути такі знання та вміння:

- знати права людини та нормативні документи, які їх регламентують;
- знати установи в державі, які стоять на захисті прав людини;
- вміти на елементарному рівні відстоювати свої права та подавати в письмовому вигляді відповідні скарги у відповідні установи;
- вміти поважати честь і гідність іншої людини;
- вміти виконувати обов'язки свідомого громадянина в сучасному суспільстві;
- позитивно ставитися один до одного.

Успішність засвоєння дітьми програмного матеріалу здебільшого залежала від:

- 1) змісту заняття, який має узгоджуватися зі специфікою пізнавальної діяльності, станом емоційно-вольової сфери, обсягом знань, умінь і навичок, що відповідають особливим потребам дитини;
- 2) поваги вчителя до кожної дитини;
- 3) інтересу дітей до заняття;
- 4) урахування індивідуальних рис кожної дитини;
- 5) активізації розумових сил і вольових зусиль дитини в процесі роботи над вирішенням творчих завдань;
- 6) ситуації успіху;
- 7) можливості дитини розкрити власний потенціал.

На заняттях діти виконували багато вправ, які мали навчально-соціалізуючий характер. Наприклад, такі, що направлені на відпрацювання вмінь захищати свої права та права іншої людини, спілкуватися з представниками органів влади, засобами масової інформації та ін. Дидактичні ігри проводилися в будь-який

момент заняття, але краще, коли це було в кінці для закріплення матеріалу. Наприклад: «Які твої права порушені?» або «До кого звернутися?»

Заняття з спецкурсу «Права людини» проводилися один раз на тиждень (загальна кількість 34 години), тривалість заняття 40 хвилин. Розроблене у формульованому експерименті тематичне планування наведено у Таблиці 1.

Таблиця 1

Тема	Кількість годин
Вступ.	1 год.
Розділ I. Права людини: основні поняття.	5 год.
Поняття та походження прав людини.	1 год.
Основні етапи розвитку понять про права людини.	2 год.
Права людини в традиціях українського народу.	1 год.
Права людини в законодавчих актах України.	1 год.
Розділ II. Громадянське суспільство та правова держава.	4 год.
Громадське суспільство та права людини.	1 год.
Правова держава.	1 год.
Конституція України та права людини.	2 год.
Розділ III. Міжнародні документи.	7 год.
Загальна декларація прав людини та громадянина:	5 год.
економічні права людини;	1 год.
культурні права людини;	1 год.
соціальні права людини;	1 год.
політичні права людини;	1 год.
громадянські права людини.	1 год.
Про права дитини.	2 год.
Розділ IV. Громадянські та політичні права й особисті свободи.	7 год.
Мир і право на життя.	
Право на свободу, особисту недоторканість і повагу гідності людини.	1 год.
Право на вільне пересування та свободу вибору місця проживання.	1 год.
Право на захист від втручання в особисте та сімейне життя.	1 год.
Право на свободу думки, совісті та релігії.	
Право на свободу переконань і вільне їх виявлення та розповсюдження.	1 год.
	1 год.
Право на громадянство.	1 год.
	1 год.
Розділ V. Економічні, соціальні та культурні права.	5 год.
Право на працю.	1 год.
Право на соціальне забезпечення та найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я.	1 год.
Право на достатній життєвий рівень.	1 год.
Право на державну підтримку та захист сім'ї.	1 год.
Право на освіту.	1 год.
Розділ VI. Порушення прав людини та боротьба з цим явищем.	4 год.
Злочин проти людства, миру та людяності.	
Дискримінація та її прояви.	1 год.
Расизм.	1 год.
Рабство та його сучасні прояви.	1 год.
	1 год.
Узагальнення.	1 год.

У процесі викладання спецкурсу «Права людини» використовувались різні методи, а саме:

1. Словесні методи навчання (міні-лекція, розповідь, пояснення, бесіда). Вони завжди застосовувалися з використанням наочності та власною діяльністю дитини.

Розповідь використовувалася, наприклад, коли необхідно було розкрити в доступній формі зміст поняття «права людини», інституції захисту прав людини тощо.

2. Практичні методи навчання (вправи, самостійна робота, дидактичні ігри, тренінги).

3. Наочні методи навчання (навчальні фільми, картини, плакати, фотознімки).

Міжпредметні взаємозв'язки: історія, правознавство, культурологія.

Для підсилення корекційного впливу під час викладання спецкурсу «Права людини» потрібно було застосовувати елементи арт-терапії, ізотерапії, музикотерапії.

Для правового виховання дітей-інвалідів і закріплення знань спецкурсу «Права людини» у центрах соціальної реабілітації має бути інформаційний куточок «Права людини».

Отже, сформованість правової обізнаності випускників реабілітаційних центрів з порушеннями опорно-рухового апарату надасть їм можливість бути свідомими і повноправними громадянами нашої держави. Також це сприятиме реалізації їхніх здібностей у суспільному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акатов Л.И. Социальная реабилитация детей с ограниченными возможностями здоровья. Психологические основы: Учеб. пособие для студ. высш. учебн. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 386 с.
2. Інформаційна мережа по правах дитини: www.crin.org
3. Європейська дитяча мережа (EURONET): www.europeanchildrensnetwork.org
4. Європейська мережа омбудсменів по правах дітей: www.ombudsnet.org/enoc/
5. КОМПАСИТО. ПОСОБИЕ ПО ОБУЧЕНИЮ ДЕТЕЙ ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА.
6. Освіта в області демократії і права людини в Європі: www.dare-network.org.

УДК: 376.36:316.617

ОСОБЛИВОСТІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З АУТИСТИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Синьов В.М.

доктор педагогічних наук, академік НАПН України,

Шульженко Д. І.

доктор психологічних наук, професор

Інститут корекційної педагогіки та психології

НПУ імені М.П. Драгоманова

Стаття присвячена визначенню особливостей та психолого-педагогічних умов соціалізації дітей зі спектром аутистичних порушень.

Статья посвящена определению особенностей и психолого-педагогических условий социализации детей со спектром аутистических нарушений.

The article is dedicated to specifics and psychology-pedagogic conditions of socialization of children with a spectrum of autistic disorders.

Ключові слова: аутичні діти, спектр аутистичних порушень, соціалізація, комплексний підхід, корекційно-педагогічний процес.

Ключевые слова: аутичные дети, спектр аутистических нарушений, социализация, комплексный подход, коррекционно-педагогический процесс.

Key words: autistic child, autistic spectrum disorders, socialization, complex approach educational rehabilitational, mental pedagogical process.

Соціалізація розглядається як єдиний процес антропогенезу (становлення людини як родової істоти) та соціогенезу (становлення суспільної людини), що виокремлює в ньому гомонізацію – залучення індивіда до роду; соціальну адаптацію, проявами якої є стандартизація мови, жестів, сприймання, формування характеру, цінностей; енкультурацію – засвоєння класичної культурної спадщини; інтеграцію – як розвиток ієрархії мотивів, цінностей, формування почуття єдності, тотожності особистості, що відбувається впродовж життя [1].